

Ücretle DOI Alınması Ancak Üst Verisinin Eksik Bırakılması

Abdullah Demir | Editör / Editors-in-Chief | <https://orcid.org/0000-0001-7825-6573>
abdullahdemir@aybu.edu.tr

Ankara Yıldırım Beyazıt Ü / Univ. | <https://ror.org/05ryemn72>

Öz

Akademik dergi yayıncılığı, popüler dergi yayıncılığına göre oldukça zordur. Akademik dergilerin uymaları gereken hukuki, akademik, etik ve teknik kurallar ve standartlar bulunmaktadır. Teknik standartlardan biri zengin üst veri sağlanmasıdır. Bilimsel yayınların uluslararası bilim dünyasına açılması için DOI atanması, yazarlar için ORCID, kurumlar için ROR ID gibi benzersiz tanımlayıcılarının kullanılması ve zengin üst veri sağlanması önem taşımaktadır. Özellikle bunlardan yayınlara DOI atanması oldukça önemlidir. Ne yazık ki Türkiye’de akademik kitapların çok azına DOI atanmaktadır. Hakemli dergilerde DOI kullanımı daha iyi durumdadır. Ancak burada başka problemlerle karşı karşıyayız. Makalelerin PDF dosyalarındaki bilgileri ile DOI alımında kullanılan makale üst verileri aynı olmalıdır. Oysa PDF dosya içinde güncel veri bulunuyorken makale üst verisi, çalışmanın güncel olmayan ilk hâlindeki bilgileri içeriyor olabilmektedir. DOI atanması, teknik bir süreçtir. Önce makaleye dair asgari bilgilerin Crossref sistemine gönderilerek DOI atanması, ikinci olarak da makale üst verisinin Crossref sistemine eksiksiz olarak kaydedilmesi gerekmektedir. Bu ikinci işlem birçok yayıncı tarafından yapılmamaktadır. Makalelere ücret ödenerek DOI atandığı hâlde, makale üst verisi Crossref’e gönderilerek uluslararası camiaya açılmamaktadır. Bir diğer sorun ise makale üst verilerinin Crossref’e sadece makale dilinde gönderilmedi. Oysa Crossref’e Türkçe ve İngilizce dillerinde zengin üst veri gönderilmelidir. Türkiye merkezli bilimsel kitaplara DOI atanması, hatta geriye doğru tüm akademik kitaplara DOI atanması bir gerekliliktir. Ayrıca ücret ödenerek alınan DOI sayesinde yayınların zengin üst verisinin Türkçe ve İngilizce dillerinde Crossref üzerinden kullanıma açılması, Türkiye merkezli bilimsel üretimin görünürlüğünü kısa sürede artıracaktır.

Anahtar Kelimeler

Hakemli Dergi Yayıncılığı, Crossref, DOI, Zengin Üst Veri, Makale Üst Verisi, Türkiye

Paying DOI registration fee but failing to provide metadata

Abstract

Academic journal publishing is more complex than popular journal publishing. There are legal, academic, ethical, and technical rules and standards that academic journals must comply with. One of the technical standards is the provision of rich metadata. To open scientific publications to the international scientific world, it is vital to assign DOI, to use unique identifiers such as ORCID for authors, ROR ID for institutions, and to provide rich metadata. It is crucial to assign DOIs to these publications. Unfortunately, very few academic books in Turkey are assigned DOIs. DOI usage in refereed journals is better. However, we are faced with other problems here. The information in the PDF files of the articles and the article metadata used in DOI retrieval should be the same. However, while the PDF file contains current data, article metadata may contain information older than the first version of the study. DOI assignment is a technical process. Firstly, the minimum information about the article should be sent to

the Crossref system, and the DOI should be assigned. Secondly, the article metadata should be fully registered in the Crossref system. Many publishers do not perform this second process. Although DOI is assigned to the articles by paying a fee, the article metadata is not sent to Crossref and opened to the international community. Another problem is that article metadata is sent to Crossref only in the language of the article. However, rich metadata should be sent to Crossref in Turkish and English. It is necessary to assign DOIs to Turkey-centred scientific books and even to assign DOIs to all academic books backwards. In addition, making the rich metadata of publications available through Crossref in Turkish and English languages thanks to the DOI obtained by paying a fee, will increase the visibility of Turkey-based scientific production in a short time.

Keywords

Academic journal publishing, Crossref, DOI, Rich metadata, Article metadata, Türkiye

Atıf Bilgisi / Cite

Demir, Abdullah. "Ücretle DOI Alınması Ancak Üst Verisinin Eksik Bırakılması / Paying DOI registration fee but failing to provide metadata". *Eskiyeni* 49 (2023), 387-392.

<https://doi.org/10.37697/1320604>

Türkiye’de 17.723 ISSN’li süreli yayın bulunmaktadır.¹ Bunlardan bir kısmı basılı veya elektronik gazete veya popüler dergi, bir kısmı da hakemli dergilerdir. Hakemli yayınlarmızı büyük oranda kapsayan DergiPark’ta Haziran 2023 itibari ile 2.342 dergi yer alır.² Dergilerimizin önemli bir kısmı da açık kaynaklı dergi yazılımı OJS’yi kullanmaktadır ki bunların sayısı ise 235’tir.³ Bu bilgilerden Türkiye merkezli yaklaşık 2.500 hakemli dergi olduğu tahminini yapabiliriz.

Hakemli dergilerimizden 1.680’i TR Dizin, 431’i DOAJ kapsamındadır. Web of Science kapsamındaki SCIE, SSCI, AHCI, ESCI, MEDLINE, BCI ve ZR dizinlerinde taranan dergi sayımız 306’dır.⁴ Kapsamı daha geniş akademik veritabanı SCOPUS’ta taranan dergi sayımız ise 245’dir.⁵ Türkiye ile yakın nüfusa sahip Almanya’daki hakemli dergilerden 1.398’i Web of Science ve 1.558’i ise SCOPUS’ta taranmaktadır. Bu sonuç, Türkiye’de hakemli dergi yayıncılığının mevcut durumunun farklı yönleri ile incelenmesini gerekli kılmaktadır.⁶ Bu editöryal yazımızda, Türkiye merkezli hakemli dergilerin üst verisinin uluslararası bilim camiasına “zengin üst veri” şeklinde DOI üzerinden Türkçe ve İngilizce dillerinde sunulup sunulmadığını konu edineceğiz.

Akademik dergi yayıncılığı, popüler dergi yayıncılığına göre oldukça zordur. Dergilerin uymaları gereken hukuki, akademik, etik ve teknik kurallar ve standartlar bulunmaktadır.⁷

¹ The ISSN International Centre (ISSN), "ISSN Portal" (25 Haziran 2023).

² DergiPark Akademik (DergiPark), "Dergiler" (25 Haziran 2023).

³ RPubs by RStudio (RPubs), "OJS Growth Statistics: 2021" (26 Haziran 2023).

⁴ Web of Science (WoS), "The Master Journal List" (26 Haziran 2023).

⁵ Scopus (Scopus by Elsevier), "Sources" (26 Haziran 2023).

⁶ Hakemli yayıncılığın mevcut durumu ve çözüm önerileri hakkında bk. Türkiye Editörler Çalıştayı (TEÇ), "Türkiye Editörler Çalıştayı I-II-II-IV Kararları" (24 Haziran 2023).

⁷ Dergilerin tüm bu yönlerden incelenmesine dair bk. Abdullah Demir, "Hakemli Dergilere Yönelik SWOT Analizi: Dergilerin Güçlü ve Zayıf Yönlerinin Tespiti", *Tetik* 2 (2022)191-197.

Teknik standartlardan biri zengin üst veri sağlanmasıdır. Bilimsel yayınların uluslararası bilim dünyasına açılması için uyulması gereken zengin üst veri ve benzersiz tanımlayıcı standartları aşağıda listelenmiştir:

1. DOI (Digital Object Identifier): DOI, yayınların benzersiz bir tanımlayıcıya sahip olmasını sağlayan bir sistemdir. Her kitap, kitap bölümü veya makaleye eşsiz bir DOI atanması, yayının kalıcı bir şekilde referanslanabilmesini, üst verisinin yayılmasını ve erişilebilir olmasını sağlar.
2. Metaveri: Bu, yayınlarla ilgili üst verilerin ayrı bir şekilde depolanması ve paylaşılmasını sağlayan bir standarttır. Bu meta bilgiler, yayının başlığı, yazarları, özeti, yayın tarihi, dergi adı, anahtar kelimeler gibi bilgileri içerir.
3. ORCID (Open Researcher and Contributor ID): ORCID, araştırmacıların benzersiz bir tanımlayıcıya sahip olmalarını sağlar. Bu tanımlayıcı, araştırmacıların çalışmalarını takip etmelerine, yayınlarını ilişkilendirmelerine ve daha geniş bir akademik ağ içinde etkileşimde bulunmalarına olanak sağlar.
4. ROR (Research Organization Registry) ID: ROR ID, araştırma kuruluşlarının benzersiz bir tanımlayıcısıdır. Her ROR ID'si, benzersiz bir dizeyle temsil edilir ve URI (Uniform Resource Identifier) formatına uygun olarak oluşturulur.
5. CC (Creative Commons): CC lisansı, yayınların açık erişime izin vererek kullanıcılara yayınları serbestçe okuma, indirme, kopyalama, dağıtma ve değiştirme imkânı sağlar. Bu, bilimsel yayınların daha geniş bir kitleye ulaşmasını ve daha kolay paylaşılmasını sağlar.
6. Veri Yönetimi: Bilimsel yayınlarla birlikte sunulan araştırma verilerinin, uygun standartlarda yönetilmesi gereklidir. Verilerin doğrulanabilir, tekrarlanabilir ve yeniden kullanılabilir olması, bilimsel ilerlemenin sağlanması için önemlidir.
7. Standartlaştırılmış Veri Formatları: Bilimsel yayınlarla birlikte sunulan verilerin standartlaştırılmış formatlarda sunulması, farklı araştırmacılar ve disiplinler arasında veri paylaşımını kolaylaştırır. CSV (Comma-Separated Values) veya JSON (JavaScript Object Notation) formatları örnek olarak verilebilir.

Bu çalışmamızda DOI'ye odaklanacağız ancak öncesinde yukarıda sıralanan maddeler için kısa birkaç not eklemek istiyoruz. DergiPark ve OJS, açık erişim üst veri için yeterli teknik alt yapı sağlamaktadır. Burada editöryal ekibe düşen yayımlanan makalenin PDF dosyasındaki bilgilerin, makale üst verisinde de aynen, eksiksiz ve doğru olarak yer almasını sağlamaktır. PDF içeriği güncel ve eksiksiz iken metaveri, makalenin ham hâlindeki eksik bilgilerden oluşabilmektedir.

DergiPark, ör. Tetkik: https://dergipark.org.tr/api/public/oai/tetik/?verb=ListRecords&metadataPrefix=oai_dc

OJS, ör. Tetkik: https://tetkik.okuokut.org/tetik/oai?verb=ListRecords&metadataPrefix=oai_dc

YÖK'ün de zorunlu tutması ile ORCID yaygınlaşmıştır. Ancak sadece bu tanımlayıcıyı almak ve makale ilk sayfasına eklemek yeterli değildir. Araştırmacıların yayınlarını da ORCID'e eklemesi ve görünürlüğünü açması önem taşımaktadır. Bunun için manuel veri girişine de gerek yoktur. Her bir araştırmacı, ORCID ayarlarından DOI üzerinden otomatik yayın çekme ve ekleme izni vermesi yeterlidir. Özellikle editöryal ekipte yer alanların

ORCID sayfalarının boş olması ile SCOPUS ve WoS'ta yazar kayıtlarının olmaması, dergilerin bu indekslere kabulünde engel oluşturabilmektedir.

Kurum isimlerinin farklı yazımı, farklı kısaltılması ve bazen de İngilizcesinin kullanımı gibi nedenlerle aynı yazara ve kuruma ait atıfların takip edilmesi zorlaşmaktadır. ROR ID, kurumlara ücretsiz olarak eşsiz bir tanımlayıcı alma imkânı sunar. Yazarlar, kurumlarını belirtirken ROR ID'yi de ekleyerek atıf birleştirmelerinde önemli bir avantaj sağlarlar.

Ör. Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, <https://ror.org/05ryemn72>

Ör. Oku Okut Derneği, <https://ror.org/03zs8ga83>

Ör. Eskiye, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/3042703>

Dergiler, telif hakkı ve açık erişim politikalarına uygun bir CC lisansı belirleyerek bunu yayın PDF'lerinde ve dergi web sitelerinde çelişki oluşturmayacak şekilde kullanılmalıdır. En sık karşılaşılan hata, CC lisanslarından herhangi birini kullandığını belirten bir derginin aynı zamanda PDF içinde veya web sitesinde "Her hakkı saklıdır." ifadesi veya simgesini çelişki olarak kullanmasıdır. Türkiye merkezli dergilerin DOAJ'dan ret alınmasının en temel sebebi budur.

Bilimsel yayınlarla birlikte sunulan araştırma verilerinin doğrulanabilir, tekrarlanabilir ve yeniden kullanılabilir olması da önemlidir. Dergiler, araştırma verilerini TÜBİTAK'ın Aperta Türkiye Açık Arşivi'ne⁸ yüklenmesini talep edebilir. Burada verinin, başkalarına görünür olup olmamasına veya belli süre sonunda açık hâle gelmesine araştırmacı karar vermektedir.

Yayımlanan makalelerin standartlaştırılmış veri formatlarında indekslere ve veritabanlarına sunulabilmesi bir diğer gerekliliktir. Bu açıdan kullanılan dergi altyapısı önem kazanmaktadır. DergiPark ve OJS yazılımı; JSON, XML, DOAJ, INDEX COPERNICUS, CROSSREF ve JGATE veri formatlarından dışa aktarım imkânı sağlamaktadır. Akademik kitap ve dergi web siteleri, tüm bu sıralanan teknik özellikleri destekleyecek özellikte olmalıdır. Yoksa geri planda akademik zengin üst veriyi uygun şekilde dağıtamayan "normal web siteleri", e-yayıcılık için yeterli değildir.

Asıl konumuz Türkiye merkezli kitap ve dergi yayıncılarının DOI ile imtihanıdır. Ne yazık ki ülkemizde akademik kitaplara, bu kitapların uluslararası camiada görünür olmasını sağlayacak DOI atayan yayıncı sayısı yok denecek kadar azdır. Çok köklü kamu, üniversite ve özel yayınevleri bile hâlâ bilimsel kitaplara DOI atamamakta ısrarcıdır. Bu, Türkiye merkezli bilimsel kitap yayıncılarının basılı yayıncılıktan dijital yayıncılığa geçiş sürecinde uyum çalışmalarını başarılı şekilde tamamlayamadığını göstermektedir. DOI'nin önemini fark eden ve tüm yayımlarına DOI atayan yayıncılar da bulunmaktadır:

Ör. Oku Okut Yayınları, <https://doi.org/10.55709/okuokutyayinlari.18>

Ör. Özgür Yayınları, <https://doi.org/10.58830/ozgur.pub131>

Akademik dergiler açısından ise başka bir sorun ile karşı karşıyayız: Ücretle DOI Alınması Ancak Üst Verisinin Eksik Bırakılması. DOI (Digital Object Identifier) yayınların benzersiz bir tanımlayıcıya sahip olmasını sağlayan bir sistemdir. Her kitap, kitap bölümü veya makaleye eşsiz bir DOI atanması, yayının kalıcı bir şekilde referanslanabilmesini, üst

⁸ Aperta Türkiye Açık Arşivi (Aperta), "Aperta Nedir?" (26 Haziran 2023).

verisinin yayılmasını ve erişilebilir olmasını sağlar. Makale başına 1 dolar ödeyerek özel yayınevi veya firmalar üzerinden DOI alan üniversitelerimiz, kamu kurumları ve yayıncılar bulunmaktadır. Makaleye DOI atanırken “Yazar Adı Soyadı, Makale Adı, Cilt/Sayı, İlk Sayfa – Son Sayfa” bilgileri yeterli olmaktadır. Makaleye DOI atanması makaleye bağlı Türkçe-İngilizce özet, Türkçe-İngilizce Anahtar kavramlar, Referans Listesi, Tam Metin URL, Benzerlik Taraması URL Adresi, ORCID, Lisans Bilgisi vb. üst verilerin Crossref'e gitmediği anlamına gelmemektedir. DOI alan firmalar/aracılar, bu bilgileri XML aktarımı ile sistem üzerinden veya manuel veri girişi ile aktarmaları gerekmektedir. Crossref'in normal şablonu birincil dil/tek dil düşünülerek geliştirildiği için Türkçe-İngilizce iki dilli veri gönderilecekse bu durumda kullanılan dergi platformunun (OJS vb.) XML şablonunun buna göre düzenlemesi gerekmektedir.

Crossref'in sayfasında yer alan üye raporuna göre Türkiye merkezli yayıncıların/dergilerin bir kısmının üst verileri % 0 görünürken diğerlerinde eksiklikler göze çarpmaktadır. Dergilerin büyük çoğunluğu açık erişimlidir ancak Crossref üst veriler eksiktir.⁹ Crossref API servisi üzerinden 2022 ve geriye doğru yapılan sorgulamalarda da Türkiye merkezli alınan DOI'lerin üst verilerin büyük oranda eksik olduğu anlaşılmaktadır. Örnek üzerinde belirtmek gerekirse 2022 öncesinde Türkiye'de 100.000 makaleye DOI alınmışsa bunların büyük çoğunluğunun üst verisinin (öz, referanslar vb.) Crossref'e birincil dilde/makale dilinde sunulmadığı, Türkçe-İngilizce çift dilli makalelerde ise ikincil dilde (ör. İngilizce) üst verilerin hiç gitmediği anlaşılmaktadır.

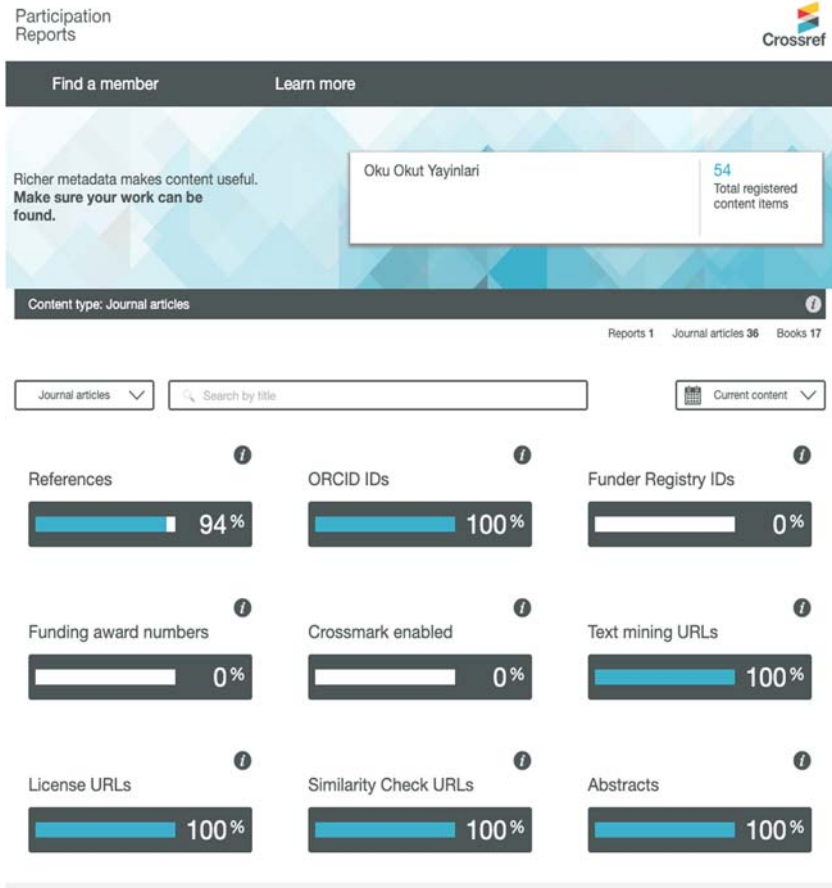
DOI alındığında üst verinin de sunulması, dergi ulusal veya uluslararası hiçbir indekste taranmasa bile yayının uluslararası düzeyde görünürlüğü sağlamaktadır. Dergi WoS veya SCOPUS gibi bir indekste taranıyorsa DOI üst verisi olmasa da makale görünürlük kazanmaktadır. Türkiye merkezli 2500'e yakın hakemli derginin büyük çoğunluğunun WOS ve SCOPUS gibi indekslerde dizinlenmediği dikkate alındığında DOI ile üst verinin erişime açılmaması, dergi açık erişim olduğu halde verisinin açık erişimli olmaması, üretilen verinin görünür olmaması sonucunu doğurmaktadır. Bilindiği üzere WoS kapsamında 306, SCOPUS'ta taranan 245 dergimiz bulunmaktadır. Bu durum, akademisyenlerimizin, üniversitelerimizin ve Türkiye'nin bilimsel görünürlüğü ve etkisini zayıflatmaktadır. Türkiye merkezli dergiler, WoS ve SCOPUS gibi indekslere başvurduklarında teknik-akademik eksiklikleri olmasa bile atıf değerleri düşük çıktığından kabul edilmemektedirler. Atıfların düşük çıkmasının bir nedeni yayımlanan binlerce makalenin referansları dahil zengin üst verisinin birincil ve ikincil dilde DOI sistemi üzerinden açık olmamasıdır.

Ücret ödeyerek DOI alan üniversitelerimiz, kamu kurumları ve özel yayınevleri, hizmet aldıkları firmalardan 2022'den geriye doğru ücreti zaten ödemiş olan on binlerce DOI'li yayının üst verilerinin de yüklenilmesini talep etmeleri bir ihtiyaçtır. Bu yapılabilirse 2022 sonrasında Türkiye merkezli makalelerin/dergilerin/üniversitelerin görünürlüğü-bulunurluğu ve atıf düzeyleri birden artacaktır. Üniversitesi ve yayıncı özelinde DOI üst verisini kontrol etmek isteyenler “Üniversite Adı/Yayıncı Adı/Dergi Adı” ile sorgulama yapabilirler:

⁹ Crossref DOI (Crossref), "Crossref Participation Report" (26 Haziran 2023).

<https://www.crossref.org/members/prep/>

DOI üzerinden sağlanabilen zengin üst veri, örnekte görülebilmektedir

Kaynakça | References

- ISSN, The ISSN International Centre. "ISSN Portal". Erişim 25 Haziran 2023. www.issn.org
- DergiPark, DergiPark Akademik. "Dergiler". Erişim 25 Haziran 2023. <https://dergipark.org.tr>
- RPubs, RPubs by RStudio. "OJS Growth Statistics: 2021". Erişim 26 Haziran 2023. <https://rpubs.com/saurabh90/ojs-stats-2021>
- WoS, Web of Science. "The Master Journal List". Erişim 26 Haziran 2023. <https://mjl.clarivate.com>
- Scopus by Elsevier, Scopus. "Sources". Erişim 26 Haziran 2023. www.scopus.com
- TEÇ, Türkiye Editörler Çalıştayı. "Türkiye Editörler Çalıştayı I-II-II-IV Kararları". Erişim 24 Haziran 2023. <https://editorlercalistayi.com/>
- Demir, Abdullah. "Hakemli Dergilere Yönelik SWOT Analizi: Dergilerin Güçlü ve Zayıf Yönlerinin Tespiti". *Tetkik 2* (2022), 191-197. <https://doi.org/10.55709/tetkikdersisi.2022.2.77>
- Aperta, Aperta Türkiye Açık Arşivi. "Aperta Nedir?". Erişim 26 Haziran 2023. <https://aperta.ulakbim.gov.tr/>
- Crossref, Crossref DOI. "Crossref Participation Report". Erişim 26 Haziran 2023. <https://www.crossref.org/members/prep/>

